

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1863.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 328.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΛΥΣΕΙ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Η νεωτέρα κοινωνία.

(Συνέχ. Τῶς Φυλλ. 324.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Kórinna.

Ἄδικον εἶναι νὰ κρίνωμεν τὴν Κ. Στάελ ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς συγγραμμάτων, διότι ἡ *Κόριννα* εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα ἐκείνων, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς φιλολογικὸν γεγονός τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος.

Οἱ ἀπόμισθοι συγγραφεῖς, οἱ μόνον πρὸς οὗς ἐπέτρεπετο νὰ ἀνυψώσῃ φωνήν, ἐνόμισαν ὅτι ἐπραττον ἔργον εὐάρεστον πρὸς τὸν μισθοῦντα αὐτοὺς, κατὰσπαράττοντες τὸ τε σύγγραμμα καὶ τὸν συγγραφέα. Ὁ δὲ Dussault ἀνευθριάστως ἐδημοσίευσεν διὰ τοῦ *Journal de l'Empire* τὴν ἀλλόκοτον ταύτην κρίσιν (1).

« Ἡ Κ. Στάελ ἠθέλησε νὰ πλουτίσῃ τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν διὰ δύο μυθιστοριῶν· ἡ πρώτη, ἡ καὶ πολὺ ἀνωτέρα, κατ' ἐμὲ, τῆς δευτέρας, δὲν εἶναι καλὴ. Ἴσως ἡ λογία γυνὴ, ἡ ἐκπονήσασα τὸ *Traité des passions* καὶ τὸ *De la Littérature considérée dans ses rapports avec la morale et la politique*, ἠθέλησε διὰ ποιημάτων ταπεινοτέρων νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ οἰκτεῖον φύλον, φοβουμένη μὴ ἀνυψωθῇ ὑπὲρ τὸ δέον ἀνωτέρω αὐτοῦ. Ὁ Τιθέριος ὠνόμαζεν τὴν Λιβύαν « *Θῆλυν Ὀδυσσεά*. » Ὀλίγον μεταβλήθέντος τοῦ ἐπιθέτου ταύτου ἐφηροδόσθη εἰς τὴν Κ. Στάελ οὕτω πως· « *Θῆλυ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου*. » — « Ἡ μυθιστορία τῆς Δελφίνης, εἰ καὶ ἀθλία, εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον ἀθλία τῆς Κορίννης. »

« Ἡ Κόριννα θριαμβεύουσα ἐλοιδορήθη κατ' ἀνωτέραν ἐπιταγὴν· καὶ ἤκουσε μὲν ὁ λαὸς τὰς λοιδορίας, πιστεύσας ἴσως ὅτι εἶναι ὀρθαί... ἐνῶ ὅμως ἐκρίνετο καὶ ἐπανακρίνετο προέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον (2). »

Τὸ πόνημα τῆς Κ. Στάελ, τὸ ὁποῖον ὁ Κ. Vinet ὀνομάζει, καὶ δικαίως, « μνημεῖον τῆς γαλλικῆς γλώσσης » ἐπιγράφεται *Κόριννα* ἢ *Italia*. Ὀμιλεῖ δὲ κυρίως ὁ συγγραφεὺς περὶ εἰγενοῦς χώρας καὶ περὶ ἐνδόξου γυναικὸς (3). Ὅταν ἡ Κ. Στάελ ὀμιλῇ

(1) Ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν ἀνήγγελλε τὰ νεοφανῆ βιβλία ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐφημερίδι, ἡ τις φέρει σήμερον τὸν τίτλον τῶν Συζητήσεων (*Journal des Débats*).

(2) A. Vinet, *Littérature franc. au XIX siècle*.

(3) Τὸ ὄνομα τῆς Κορίννης ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην

περὶ τῆς δόξης τῆς ἀρχαίας Λύσωνίας, φαίνεται ὅτι ἀρύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ μεγαλείου καὶ τῶν παθημάτων αὐτῆς ἐμπνευσιν καθιστᾶσαν αὐτὴν κρείττονα ἐκείνης καὶ διπλασιάζουσιν τὴν δύναμιν τοῦ νοῦς αὐτῆς.

« Ἰταλία, ἐπιφώναί ἡ Κόριννα ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, κράτος τοῦ ἡλίου, Ἰταλία, κυρία τοῦ κόσμου! Ἰταλία κοιτίς τῶν γραμμμάτων, σὲ προσαγορεύω! Ποσάκις ὑπετάγη σοι τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ἀπέτισε φόρους εἰς τὰ ὅπλα, τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὸν οὐρανόν σου!

» Θεὸς κατέλιπε τὸν Ὀλύμπου ἔπος καταφύγη εἰς Λύσωνίαν· ἡ θεὰ τῆς χώρας ταύτης ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην τὰς ἀρετὰς τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, καὶ ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον ὑπῆρξεν ἐν αὐτῇ εὐτυχίᾳ, ὥστε δὲν κατέκρινεν αὐτόν.

» Ἡ Ρώμη κατέκτησε διὰ μεγαλοφυΐας τὴν οἰκουμένην καὶ ἐβασίλευσε διὰ τῆς ἐλευθερίας (1). Ὁ ῥωμαϊκὸς χαρκτηρ ἐνετυπώθη εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων καταστρέψασα τὴν Ἰταλίαν ἡμάρωσεν ὅλην τὴν οἰκουμένην.

» Ἡ Ἰταλία ἀνεφάνη μετὰ τῶν θείων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους οἱ φυγάδες Ἕλληνες ἔφερον εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς· ὁ οὐρανὸς ἀπεκάλυψεν αὐτῇ τοὺς ἰδίους νόμους· ἡ τόλμη τῶν τέκνων αὐτῆς ἀνεκάλυψε νέον ἡμισφαίριον· ὑπῆρξε καὶ πάλιν βασιλεῖον διὰ τοῦ σκήπτρου τοῦ νοῦς· ἀλλὰ τὸ ἐκ δαφνῶν τοῦτο σκήπτρον εὗρεν ἀγνώμονας.

» Μιχαὴλ Ἄγγελε, Ῥαφαήλ, Παργολέση, Γαλιλαῖε καὶ ὑμεῖς, ἀτρόμητοι περιηγηταί, οἱ ἀπλήστως ὁρμῶντες πρὸς νέας χώρας, εἰ καὶ ἄλλας χώρας ὥραιότερας τῆς ὑμετέρας εἶνα ἀδύνατον νὰ χορηγήσῃ ὑμῖν ἡ φύσις, ἐνώσατε τὴν δόξαν ὑμῶν πρὸς τὴν τῶν ποιητῶν! Τεχνίται, σοφοί, φιλόσοφοι, εἴσαθε ὡς αὐτοὶ τέκνα τοῦ ἡλίου, ὅς τις ἀναπτύσσει ἀλληλοδιαδόχως τὴν φαντασίαν, ζωογονεῖ τὸν νοῦν, ἐρεθίζει τὴν ἀνδρίαν, ἀποκοιμίζει ἐν τῇ εὐτυχίᾳ, καὶ φαίνεται πάντα μὲν ἐπαγγελλόμενος πάντα δὲ φέρων εἰς λήθην.

» Γνωρίζετε τὴν γῆν ἐκείνην, ὅπου ἀνθοῦσιν αἱ πορτοκαλεῖς, τὰς ὁποίας αἱ ἀκτίνες τῶν οὐρανῶν ζωογονοῦσι μετὰ πόθου; Ἰκούσατε τοὺς μελωδικοὺς ἤχους τοὺς δοξολογοῦντας τὴν γλυκύτητα τῶν νυκτῶν; Ὡσφράνθητε τὰς εὐωδίας ταύτας, τὴν πολυτέλειαν ταύτην τοῦ τοσοῦτω διαυγοῦς καὶ τοσοῦτω θεσπεσίου ἀέρος; Ἀποκρίθητε, ξένοι, ἡ φύσις εἶναι παρ' ὑμῖν ὡραία καὶ εὐεργετική;

» Ἀλλαχοῦ, ὅταν αἱ κοινωνικαὶ συμφοραὶ ταλαι-
 ἔνδοξον γυναῖκα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πεντάκις νικήσασαν αὐτὸν τὸν Πίνδαρον κατὰ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας.

(1) Ἐάν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, οἱ Λατινικοὶ λαοὶ ἤθελον εἶναι πλέον προκεχωρημένοι! Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου συμπίπτει ἐξ ἑναντίας μετὰ τῆς παρακμῆς τῆς ῥωμαϊκῆς ἐλευθερίας.

παρῶσί τινα χώραν, εἰ λαοὶ δοξάζουσιν ὅτι παρεχώρησεν ὁ Θεός· ἐνταῦθα ὅμως αἰσθανόμεθα ἀδικόπως τὴν προστασίαν τοῦ οὐρανοῦ, βλέπομεν ὅτι μεριμνᾷ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι νεύει νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν ὡς εὐγενὲς πλάσμα.

» Δὲν στολίζει τὴν φύσιν ἡμῶν μόνον στάχυες καὶ κλήματα· διότι προάγει ἀφθόνως ὑπὸ τὰ βήματα τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐορτῆς ἡγεμόνος, πληθεὺς ἀνθέων καὶ ἀνωφελῶν φυτῶν, ἃ τινα προωρισμένα ὄντα νὰ ἀρέσκωσι, δὲν ἐξευτελίζονται εἰς δουλείαν.

» Τῶν σεμνῶν ἡδονῶν, τῶν φύσει εὐγενῶν ἀπολαύει ἔθνος ἱκανὸν νὰ αἰσθανθῇ αὐτάς· ἀπλουστέρα τροφὴ ἀρκεῖ αὐτῷ· δὲν μεθύσκειται εἰς τὰς πηγὰς τοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον παρασκευάζει ἡ ἀφθονία· ἀγαπᾷ τὸν ἥλιον, τὴν καλλιτεχνίαν, τὰ μνημεῖα, τὴν ἀρχαίαν ἡμᾶς δὲ καὶ ἐαρινὴν χώραν αὐτοῦ, τὰς εὐγενεῖς ἡδονὰς λαμπρᾶς κοινωνίας· τὰς βηνάτους δὲ ἡδονὰς λαοῦ ἀπλήστου ἀποστρέφεται.

» Ἐνταῦθα αἱ αἰσθήσεις συγχέονται μετὰ τῶν ἰδεῶν, ἡ ζωὴ ἀντλεῖται ὁλόκληρος ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ὁ ἀῆρ κατέχει τὰ ὅρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Ἐνταῦθα τὸ πνεῦμα ἀναπαύεται, διότι ὁ ῥεμβασμὸς εἶναι γλυκὺς· ἐάν ἐκεῖνο ταρaxyθῇ, οὗτος πραῦναι· ἐάν ἐκεῖνο ἐπιποθῇ σκοπόν τινα, οὗτος δωρεῖται αὐτῷ μυρίας χιμαῖρας, καὶ ἐάν οἱ ἄνθρωποι δυναστεύωσιν αὐτὸ, ἡ φύσις εἶναι ἐτοίμη νὰ φιλοξενήσῃ αὐτό.

» Ἀνασκευάζει λοιπὸν ἡ φύσις πάντοτε, καὶ ἡ εὐεργετικὴ αὐτῆς χεὶρ θεραπεύει ἐκ νέου πάσας τὰς πληγὰς. Ἐνταῦθα παρηγορεῖται τις καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς πόνους τῆς καρδίας, θαυμάζων θεὸν ἀγαθότατος, κατανῶν τὸ μυστήριον τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ. Τὰ πρόσκαιρα δυστυχήματα τοῦ ἐφημέρου ἡμῶν βίου ἐξαφανίζονται ἐντὸς τῆς γονίμου καὶ μεγαλοπρεποῦς ἀγκάλης τῆς ἀθανάτου οὐκουμένης.»

Ὅπως ἐννοήσῃ τις καλῶς τὴν θαυμασίαν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνης ταύτης, ἀνάγκη νὰ διήγαγε πολὺν χρόνον τὸν βίον τῆς Ἰταλίας· ἀνάγκη νὰ ἐλησμονήσῃ τινα ἔτη καὶ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γῆν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑπετάγῃ εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τῆς φύσεως ἐκείνης, ἥτις κατέχει τὸ μυστήριον τοῦ πραῦναι τὴν ἀνησυχίαν καὶ ἀποκοιμίζειν τὰς ἐδύνας.

Ὡς Ἐνετία, αἰχμάλωτος ἀλλ' αἰετοῦ μεγαλοπρεπῆς βασίλισσα τῆς Ἀδριατικῆς, ποσάκις μεταξὺ ἀπαισίου καὶ ἀτελευτήτου χειμερινοῦ ζόφου, ὑπὸ ἀνῆλιον οὐραγόν, μοὶ ἐπεφάνη ἡ ἀκτινοδόλος σου εἰκὼν ὡς παιδροτάτη ὀπτασία Ποσάκις, μεταξὺ αἰώνιων πάγων ἐστέναζα ἐνθυμηθεῖσα τὰς πνοὰς τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας, αἵτινες βυθίζουσι τὰ τέκνα σου εἰς γλυκεῖαν χάυνωσιν! Ἐντὸς τῶν μεγαλοπρεπῶν σου τειχῶν πάντα διαθέτουσι τὰς αἰσθήσεις

πρὸς εἰρήνην καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς βεβηλασμόν. Ποτὲ αἱ ἀκοαὶ δὲν προσβάλλονται ὑπὸ τῶν ταραχῶδων ἐκείνων κρότων, οἵτινες καθιστῶσιν ἀνυποφόρους τὰς μεγάλας πόλεις, ὅπου ἡ ἀνάπαυσις φαίνεται ἀδύνατος. Εἰς τὰς ἀνκριθμήτους σου διώρυγας αἱ γόνδολαι ἵπτανται ταχέϊσι ὡς χειλιδόνες καὶ σιωπηλαὶ ὡς φαντάσματα. Οἱ λέγοντές σε μελαγχολικὴν ἀγνοοῦσι πόσον ἡ μελαγχολία σου εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ σοβαρά. Ὁ μεμακρυσμένος φλοῖσθος τῶν ἀλλεπαλλήλων κυμάτων, ὅσάκις τὴν νύκτα ψιθυρίζωσι γοερῶς, ἔχει ἐπὶ τῆς μεμονωμένης ὀχθῆς εὐγλωττίαν πλείονα καὶ τῶν φαιδρύτερων ἀσμάτων τῶν ἑορτῶν τοῦ Ἀγίου Μάρκου. Ὅταν ἀνήκη τις ὡς ἐγὼ, καὶ ὡς τὰ πλείστα τῶν τέκνων τῆς δεδουλωμένης γηρικῆς Εὐρώπης, εἰς τόπον προαιωνίους πάσχοντα συμφοράς, ἐννοεῖ τὴν μελαγχολίαν σου, ἰσθῶ γὰρ ἡρώων, ἐνδόξως φέρουσα ἐτι τὰ καθημαγμένα ἔχνη τῶν τελευταίων σου μαχῶν!

Ἐάν ἡ Κ. Στάελ ἔγραφε σήμερον τὴν Κόρινθον, τὸ πόνημα αὐτῆς ἤθελεν εὑρεῖ δύσπιστον ἴσως δὲ καὶ εἰρωνικὴν ὑποδοχὴν. Δὲν εἶναι συρμὸς νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῶν λαῶν ὅπως καὶ ὁ ἀκάθεκτος συγγραφεὺς τοῦ *Candide*, τοῦ *Zadig* καὶ τοῦ *Micromégas* ὁμιλεῖ περὶ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος; Ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἰταλία, ἡ Ῥωμανία κλ., εὖρον λεγομένους τινὰς ἱστορικοὺς ἐπιτηδεύουσιν νὰ ἀνακαλύπτωσι τὰ ἔλκη αὐτῶν καὶ νὰ ἐκθέτωσιν αὐτὰ πρὸ δημοσίου διψῶντος νέας ιδέας. Τὰ δοῦλα ἔθνη ἐγένοντο ὡς οἱ γέροντες τοῦ Μολιέρου ἀντικείμενον γενικῆς γλεῦνης. Ἐκαστος ἀγωνίζεται νὰ εὕρῃ ὅτι ἔχουσι τέρπην ἢ ἐκείνην τὴν ἑλλειψίν. Ἐνῷ δὲ δεικνύουσι δουλικὴν εὐλάβειαν πρὸς τοὺς δεσπότες τῆς γῆς, τοὺς διανεμόντας σταυροὺς καὶ συντάξεις, νομίζουσι συγκεχωρημένην πᾶσαν ὕβριν κατὰ τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῶν λαῶν, ἀφ' ὧν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔλαβεν ἐπιφανεστάτας εὐεργεσίας. Ἡ Ἰταλίᾳ ἐγένετο ὄχλος ἀνάνδρος καὶ ἀσπλαγχνός· ἡ Ἑλλὰς καταγώγιον ληστῶν, καὶ ἡ Ῥωμανία κλεπτῶν σπήλαιον! Ἐπεθύμουν νὰ μάθω ποῖα χώρα δύνανται ν' ἀνθέξῃ ἀτυμωρητὶ εἰς τὰς ἐφόδους τριακῆς κρίσεως. Ἡ πατρίς αὐτῇ τοῦ Μιραβὼ, οὗ τινος ἡ δόξα γεννᾷ τόσῃν ὑπερηφάνειαν παρὰ τοῖς «γενναίοις Γάλλοις» (1), δὲν ἔχει ἀσθενείας, ἀσυνεπείας καὶ αἰσχῆς. Μὴ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προστεθῶσιν ὀξύτατοι σάτυροι εἰς τὰς *Περσικάς ἐπιστολάς* τοῦ *Montesquieu*;

Ναὶ μὲν δὲν πρέπει ν' ἀποκοιμίζωνται οἱ λαοὶ μεταξὺ ψευδοῦς ἀσφαλείας, οὔτε νὰ πιστεύωσιν ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσιν πρόοδον πρὸ ὀφθαλμῶν, ἢ οὐδὲν ἐλάττωμα νὰ καταπολεμήσωσιν ὅταν ὁμοῦ

πρόκειται νὰ διορθωθῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ἢ ἀκάθεκτος εἰρωνεία εἶναι τάχα τρόπος κατάλληλος καὶ ἀσφαλής; Τὰ ἔθνη ὡς καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀκούουσι προθυμότερον τοὺς προτρέποντας αὐτοὺς νὰ φανῶσιν ἀξιώτεροι τοῦ παρελθόντος, ἀναμιμνήσκοντες τὸ μεγαλεῖον τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἐκ πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ πνεύματος, τὸ τῆς εἰρωνείας εἶναι τὸ εὐκολώτερον· διότι ἐμφιλοχωρεῖ εἰς τὰς λεπτομερείας, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀληθοῦς παιδείας, οὔτε βαθείας μελέτης, οὔτε χριστιανικῆς συμπαθείας. Ἀλλὰ τοιοῦτο δὲν ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς. Ἡ πατρίς τοῦ Μιραβὼ καὶ τοῦ Λαφαγὲτ ἦτο ἄσυλον προσιτὸν πρὸς πάσας τὰς δυστυχίας. Αἱ ἡττηθεῖσαι καὶ καταδυναστευόμεναι ἐθνικότητες ἦσαν βέβαιαι ὅτι ἔμελλον ν' ἀγαπηθῶσι καὶ νὰ προστατευθῶσιν ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ δὲν ἤθελον μεμνηθῇ τὴν Ἀνατολὴν, ὡς δι' ἀσυγχώρητον ἐγκλημα, διὰ τὰς δεισιδαιμονίας ὅσαι ἀπαντῶνται πανταχοῦ κατὰ τὴν Δύσιν μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνεπτυγμένα. Ἐνῷ κατεγέλων ἐν Παρισίοις τῶν ληστῶν τῆς Ἑλλάδος ὡς μετὰ ζήλου τηρούντων τὴν νηστείαν, οἱ Ἰησοῦται ἐφημέριοι τοῦ ἐν Κριμαίᾳ στρατοῦ ἐθεράπευσαν τοὺς τραυματίαις ἀξιώματικούς διὰ τοῦ ὕδατος τῆς Σαλέττης ἢ ἐκρέμων εἰς τὸν λαμπὸν αὐτῶν τὸ νομισματοστέμνον τοῦ Κ. Ῥατισβὼν! Ἐνῷ ἔλεγον πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐνθεομανίας, ἡ γαλλικὴ ἀκαδημία παρελάβανεν εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς τὸν Κ. Φαλλοῦ, τὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ ἀγίου ἐκείνου Πίου τοῦ Ε', τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον ὀνομάσει Τέρκας. Ἐνῷ περιέγραφον μετ' ἀγανακτήσεως τὰς ἀταξίας τῶν μοναστηρίων ἡμῶν, ἀνήγειρον κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Βυζαντινῶν, τῶν Βέλγων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, κατὰ πᾶσαν πόλιν τῆς Γαλλίας πλουσίας μονὰς χάριν τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐσκοβάρ, τῶν διαδόχων τοῦ φαντασιοπλήκτου d'Asisses καὶ τοῦ αἰμοδόρου Δομινίκου! Μὴ γένοιτο νὰ θεωρηθῶ ὑπερασπιστὴς ἐλαττωμάτων! ἀλλ' ἕκαστος χριστιανὸς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνεθυμίσῃ εἰς τοὺς ἀνελεήμονες ἐπιτιμητὰς τῶν ἀσθενῶν ἢ ἐγκαταλελειμμένων ἐθνῶν τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Κυρίου ἡμῶν: «Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βολέτω.»

Εἰ καὶ ἄλλοτε αἱ εἰσιν αἱ ἐπικρατοῦσαι ιδέαι, τὸ κατ' ἐμὲ ὁμῶς ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπαινέσω τὸν ἔρωτα τῆς Κ. Στάελ πρὸς τὴν εὐγενῆ Ἰταλίαν· ἀλλὰ νὰ εἶπω καὶ ὅτι ἡσθάνθη ὅλην αὐτῆς τὴν ποιήσιν; Ἐφαρμόζω ἐξ ἐναντίας εἰς αὐτὴν, καυχωμένην ὅτι δὲν ἐγνώρισεν «τὰς προλήψεις τῶν ἀγρῶν», καὶ προτιμῶσαν «τὴν αὐλακα τῆς ὁδοῦ Βακ», τῶν ὠρξίων ὀχθῶν τοῦ Αεμάν, τὴν παράγραφον ἐκείνην τὴν λέγουσαν ταῦτα περὶ τοῦ Ὁσβάλδου: «ἡ περὶ τῆς τέχνης φιλοκαλία αὐτοῦ δὲν εἶχεν ἐτι ἀναπτυχθῆναι»

(1) Φράσις δημοτικῆς τινος ἁσματος τοῦ Μαυροβουώλου.

εἶχε ζῆσαι ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὅπου ἡ κοινωνία εἶναι τὸ πᾶν, καὶ ἐν Λονδίῳ, ὅπου τὰ πολιτικὰ συμφέροντα ἐπικρατοῦσι πάντων σχεδὸν τῶν ἄλλων. Ἡ φαντασία αὐτοῦ, παραδεδομένη ὅλη εἰς λύπας, οὔτε τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως, οὔτε τὰ ἀριστουργήματα τῶν τεχνῶν ἐτίμα (1).»

Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἰταλία δὲν ἀνευρίσκεται ὅλη ἐν τῇ Κορίνθῃ, ἡ Κ. Στάελ εὐρίσκεται ὁμῶς ὁλόκληρος ἐν αὐτῇ. Ἡ Δελφίνη ὁμῶς ἐγήρασε, καὶ πολλὰ αὐτῆς ιδέαι περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ ἐξηλείφθησαν. Ἐν τῷ περὶ φιλοσοφίας συγγράμματι εἶχεν ἤδη διαδηλώσει εὐγλώττως ὀδυνηρὰ προαισθήματα.

« Μόλις γυνή τις, ἔλεγε, καταδειχθῇ ὡς ἔξοχος, καὶ ἐν γένει τὸ δημόσιον διαθέτεται κατ' αὐτῆς. Οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων κρίνουνσι πάντοτε κατὰ τινὰς κανόνας, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιστρέφονται ἀκινδύως. Πάν ὅ,τι παρεκτρέπεται ἀπὸ τοῦ συνήθους τούτου κύκλου ἀπαρέσκει ἐν πρώτοις πρὸς ἐκείνους, οἱ τινες θεωροῦσι τὰς τετριμμένας ἔξεις ὡς ἀγγελον φύλακα τῆς μετριότητος. Καὶ ἀνὴρ μὲν ἔξοχος καταπλήσσει αὐτούς· γυνὴ ὁμῶς ἔξοχος, ὅσῳ πλέον μακρύνεται ἀπὸ τῆς πεπατημένης ὁδοῦ, τόσῳ πλέον καταπλήσσει καὶ ἐρεθίζει τὸν φθόνον. Καὶ ὁμῶς ἐπειδὴ ὁ διακεκριμένος ἀνὴρ ἔχει πάντοτε νὰ διατρέξῃ στάδιον, αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ δύνανται νὰ κατασταθῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὰ συμφέροντα ἐκείνων, οἱ τινες δὲν τιμῶσι παρὰ πολὺ τὰ θέλητρα τοῦ νοῦς. Ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ δύναται νὰ κατασταθῇ ἰσχυρὸς, καὶ διὰ τοῦτο οἱ φθονεροὶ καὶ οἱ μωροὶ δὲν ἐπιπίπτουσιν ἀκάθεκτοι κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ εὐφυῆς γυνὴ δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ εἰ μὴ πράγματα αὐτοῖς ἀδιάφορα, ἢ τοι νέας ιδέας ἢ αἰσθήματα ὑψηλά. Ἡ δόξα τῆς γυναικὸς ταύτης καθίσταται πρὸς αὐτοὺς φορτικὴ. »

Ἀναπτύχσας ἐντόνως τὰς σκέψεις ταύτας προστίθουσιν·

« Ὡμίλησά μόνον περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας ἀδικίας τῶν ἀνδρῶν· ἀλλὰ μὴ καὶ ἡ τῶν γυναικῶν δὲν εἶναι ἐπίφοβος; Δὲν ἐρεθίζουσι καὶ αὐταὶ ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν δυσμένειαν τῶν ἀνδρῶν; Συμμαχοῦσι ποτὲ μετ' ἐνδόξου γυναικὸς ὅπως συνδράμωσιν, ὅπως ὑπερασπίσωσιν αὐτὴν, ὅπως στηρίξωσι τὰ κλονούμενα αὐτῆς βήματα » (2);

Αἱ μελαγχολικαὶ αὐταὶ λέξεις δεικνύουσι μᾶλλον ἀπελπισίαν· ἡ Κόριννα ἐτι πλέον καθαρῶς βλέπει τὰ ἐγκόσμια. Ἡ Κ. Στάελ ἐμελέτησε βαθέως τοὺς ἀνθρώπους καὶ εὗρηκεν αὐτοὺς πολὺ κατωτέρους τῆς εἰκότος, ἣν τινὰ εἶχε πλάσει κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη αὐτῆς. Εἶπεν ὅτι· « Ὅταν ἡ γυνὴ ἔχῃ ἀνωτέραν φύσιν, πρέπει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δόξης καὶ εὐ-

τυχίας. » Καὶ ὁμῶς δὲν ἀπεσπάρθη ὅλως διόλου ἀπὸ τῶν ὀνείρων τοῦ ἔκρος τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τὸ ὄνειρον τῆς « ἱερείας τῶν Μουσῶν » δὲν εἶναι πλέον τὸ τῆς Δελφίνης· θέλει νὰ ἀγαπῶσιν ἅμα δὲ καὶ νὰ ἐννοῶσιν αὐτὴν. Ἡ καρδία αὐτῆς δὲν εὐχαριστεῖται ἐὰν δὲν εὐχαριστεῖται καὶ τὸ πνεῦμα. Ἡ κοσμικὴ χάρις ἀπώλεσε τὸ θέλητρον αὐτῆς. Ὁ κεκαλλιεργημένος καὶ εὐρύχωρος νοῦς (νοῦς ὡς ὁ τοῦ Ἀδόλφου) ἐμφανίζεται αὐτῇ μετὰ πάντων τῶν σιωπηλῶν μεγαλείων καὶ τῶν ἰδιαιτέρων γοήτρων αὐτοῦ. Γυνὴ περίνουσ πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἴσον αὐτῇ ὡς αἱ ἐνδοξοὶ ψυχὰι τῆς Πορκίας, τῆς Κορνηλίας καὶ τῆς Ἀγριππίνης, τὰς ὁποίας ἡ Κόριννα ἐπικαλεῖται κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Μισένης.

« Τῆς καρδίας τινὲς ἀναμνήσεις, ὀνόματά τινα γυναικῶν ἀπαιτοῦσιν ἐπίσης τὰ δάκρυά σου... Αἱ γυναῖκες αὐταὶ αἱ φίλαι τῶν ἡρώων εἶδον ἐξαφανιζόμενον τὸ ἀντικείμενον τὸ ὅποῖον εἶχον λατρεύσει. Εἰς μάτην ἠκολούθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰ ἔχνη αὐτοῦ· ἦλθεν ἡμέρα καθ' ἣν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτό. Ἡ Πορκία ἀπέκτεινεν ἑαυτήν· ἡ Κορνηλία ἐναγκαλίζεται τὴν ἱερὰν κάλπην, ἥτις δὲν ἀποκρίνεται πλέον εἰς τὰς φωνὰς αὐτῆς· ἡ Ἀγριππίνα μάτην ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐρεθίζει τὸν φονέα τοῦ συζύγου αὐτῆς, καὶ τὰ ἀτυχῆ ταῦτα πλάσματα, πλανώμενα ὡς σκιαὶ ἐπὶ τῶν ἡρημωμένων ὄχθων τοῦ αἰωνίου ποταμοῦ στενάζουσιν ὅπως φθάσωσιν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην. Μεταξὺ τῆς πολυχρονίου αὐτῶν ἀπομονώσεως ἐρωτῶσι τὴν σιωπὴν, καὶ ζητοῦσι παρ' ὁλοκλήρου τῆς φύσεως, παρὰ τοῦ διαστέρου οὐρανοῦ, παρὰ τῆς βαθείας θαλάσσης, τὸν ἦχον προσφιλοῦς φωνῆς, ἦχον τὸν ὅποῖον δὲν ἀκούουσι πλέον.

« Ἐρως, ἀνωτάτη δύναμις τῆς καρδίας, μυστηριώδης ἐνθουσιασμός ἐμπεριέχων τὴν ποίησιν, τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν θρησκείαν, τί συμβαίνει ὅταν ἡ τύχη ἀποχωρίζῃ ἡμᾶς ἐκείνου ὃς τις κατεῖχε τὸ μυστήριον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ εἶχε δώσει ἡμῖν τὴν ζωὴν τῆς καρδίας, τὸν ἐπουράνιον βίον; Τί συμβαίνει ὅταν ἡ ἀπουσία ἢ ὁ θάνατος ἀπομονώσῃ γυναῖκα ἐπὶ τῆς γῆς; Νεκροῦται καὶ πίπτει. Πησάκις οἱ περὶ ἡμᾶς οὗτοι βράχοι δὲν προσέφερον τὴν ψυχρὰν αὐτῶν ὑποστήριξιν πρὸς τὰς ἐγκαταλελειμμένας ταύτας χήρας, αἵτινες ἐστηρίζοντο πάλαι ἐπὶ τοῦ στήθους φίλου, ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἡρώος (1);

Φαίνεται μοι ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἀδόλφος πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ ὑπομνήματος τῇ Κορίνθῃ, καὶ ὅτι ὁ Ὀσβάλδος δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὅπως οὖν ὑπὸ τοῦ Βενιαμὶν Κωνσταντίνου. Καὶ τῶνόντι, ἡ Κόριννα ἀναγνωρίζει τὸν Ὀσβάλδον νοῦν ἔξοχον, ψυχὴν ἐννοοῦσαν τὰς μεγάλας τύχας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀγαπῶσαν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἀνυψουμένην κατὰ

(1) Κόριννα. Βιβλ. Α', κεφ. 5.

(2) De la littérature. Μέρ. Β', κεφ. 4.

(1) Κόριννα. Βιβλ. II', κεφ. 4.

πάσαι τὰς περιστάσεις ὑπεράνω τῶν χυδαίων προλήψεων. Ἀλλὰ τοσοῦτον ἀτελὲς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε μία τις δύναμις ἀναπτύσσεται σχεδὸν πάντοτε πρὸς ζημίαν τῆς ἄλλης. Λέγω δὲ σχεδὸν πάντοτε, διότι ἡ ἱστορία παρουσιάζει θαυμασίας ἐξαιρέσεις αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν δόξαν τῆς ἡμετέρας φύσεως. Ὁ Ὀσβάλδος δὲν ἀνήκει εἰς τὰς ἐξαιρέσεις ταύτας. Ναι μὲν ἀγαπᾷ, οὐχὶ ὅμως μετ' ἐπιμονῆς· ἐνῷ ἡ Κόρινθος, εἰ καὶ ἐγένετο ἐνδοξος, εἰ καὶ ἀναπλέγεται ὑπὲρ τῆς δόξης, μένει γυνή. Ἡ ἀνάπτυξις ἄρα τοῦ νοῦ δὲν ἡλάττωσε τὴν φλόγα τῆς καρδίας αὐτῆς. Δὲν ἔλεγεν αὐτὴ ἄλλοτε· « Ἡ ὑπαρξις δύο ἐν τῷ κόσμῳ καταπραΰνει πολλοὺς τρόμους! Αἱ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, φαίνονται τότε ἥττον ἐπίφοβοι (1). » Πάσχει λοιπὸν ἀφεύκτως ὡς ἀγαπηθεῖσα ἀτελῶς. Ἡ ψυχρὰ καὶ αὐστηρὰ ἀλήθεια τραυματίζει αὐτὴν καιρίως. Λυπεῖται ἐνίοτε ὅτι ὑψώθη ὑπεράνω τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ εὐχαριστηθῇ διὰ τῶν πεζῶν κλίσεων αἵτινες ἀρκοῦσιν εἰς τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν. Θὰ ἔλεγεν ἀδυστάκτως ὡς ὁ Μωϋσῆς συγχρόνου τινὸς ποιητοῦ· « ἄφες με νὰ κοιμηθῶ τὸν ὕπνον τῆς γῆς » (2).

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ.

Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ῥώμην.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή δεικνύει λίαν πεπλητημένην ὁδόν. Πλεῖστοι περιγραφαὶ τῆς Ἰταλίας ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς περιοδικοῖς τῆς Ἑλλάδος συγγραμμάτων ἀπὸ 15 ἡδὴ ἐτῶν. Διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς αὐδόλως προτίθεμαι νὰ εὐρύνω τὸν κύκλον τῶν γνώσεων περὶ τῆς κλασικῆς ταύτης γῆς. Ῥίπτω μόνον ἀπλῶς ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς πρώτας περὶ Ἰταλίας ἐντυπώσεις μου, καὶ ἐὰν αὗται ἔχωσιν ἀξίαν τινά, αὕτη εἶναι ὅτι ἐγράφησαν ἐν τῷ τόπῳ περὶ οὗ πραγματεύονται, ὑπ' αὐτὴν τὴν σκιάν τῶν μνημείων τὰ ὅποια περιγράφουσι.

Προτιθέμενος νὰ μεταβῶ εἰς Νεοβόρακον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἀπεφάσισα νὰ διατρίψω ἡμέρας τινὰς εἰς Ἰταλίαν· διὸ, ἀναχωρήσας ἐκ Πειραιῶς τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1863, ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσω τὸν διάπλουν μέχρι Μασσαλίας, ἀπεβιβάσθην τὴν 9 εἰς Μεσσήνην, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν περὶ τὴν μεσημβρίαν

εἰσπρόχοντα εἰς τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως ἐπὶ τοῦ Πανσιλύπου.

Ὁ οὐρανὸς ἦτο θυελλώδης καὶ σκοτεινός, καὶ ὕλως ἀκατάλληλος ὅπως θαυμάσωμεν τὴν τοσοῦτον φημιζομένην θέαν τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως καὶ τῶν ὠραΐζουσῶν αὐτὸν νήσων. Ἡ Κάπρη καὶ ἡ Ἰσχία ἦσαν κεκαλυμμέναι ὑπὸ πυκνοῦ ὁμβροφόρου νέφους, τὸ δὲ ὄρος τῆς Καστελλαμάρε εἶχε λάβει ἀγρίαν μορφὴν, καὶ αὐτὸς ὁ Βεσούβιος ζηλοτύπως ἔκρυπτεν ἀπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς μας τὴν πυρίπνοον κορυφὴν του.

Μετὰ μίαν ὥραν διηρχόμεθα ἐνώπιον τοῦ Palazzo Reale καὶ τοῦ νεωρίου τῆς Νεαπόλεως, δύο μόνον περιέχοντος πολεμικὰ πλοῖα, καὶ προδάντες ἐβρίψαμεν τὴν ἄγκυραν εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἀμέσως ἀπέβην εἰς τὴν ξηράν.

Οἱ λαζαρόνοι ἐξετίμησαν φαίνεται καὶ αὐτοὶ τὴν συνταγματικὴν τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ κυβέρνησιν· διότι ἀντὶ νὰ κυλίωται ἄεργοι εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγους ὀκνηροὺς εἶδον εἰς τὴν προκυμαίαν. Καὶ πάντες μὲν ἦσαν ῥωμαλέοι, φαιδροὶ καὶ ἡλιοκαεῖς, ἀλλὰ καὶ πάντες καὶ πᾶσαι εἶχον ἀφήσει, φαίνεται, τὰς ἐμβάδας αὐτῶν εἰς τῶν ὑποδηματοποιῶν τὰ ἐργαστήρια, διότι ἦσαν ἐν γένει ἀνυπόδητοι.

Αἱ ὁδοὶ τῆς Νεαπόλεως εἶναι στεναὶ καὶ, πλὴν ὀλιγίστων, ἄνευ πεζοδρομίων. Τὸ πλῆθος συνθλίβεται εἰς αὐτάς καὶ τὸ κακὸν αὐξάνει· ἐνεκα τῶν ἀπειραρίθμων ὀχημάτων, τὰ ὅποια ὁμως εἶναι προσιτὰ καὶ εἰς τοῦ πτωχοτέρου τὸ βαλάντιον. Ἀντὶ 12 γρηνῶν, ἥτοι 60 λεπτῶν, δύναται νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο τῆς πόλεως, καὶ σημειωτέον ὅτι αἱ ἀποστάσεις δὲν εἶναι μικραί. Αἱ οἰκίαι εἶναι μᾶλλον παλάτια (palazzi), κατοικούμενα συνήθως ἀπὸ 7 ἢ 8 οἰκογενείας. Εἰσέρχεται τις δι' ὑψηλῆς πύλης εἰς αὐλήν, πάντοτε ῥυπαρὰν καὶ ἀναβαίνει κλίμακας, ὧν ἡ καθαριότης εἶναι λίαν προβληματική. Αἱ αἵθουσαι ὅμως καὶ τὰ δωμάτια εἶναι κομψῶς ἐξωγραφημένα, καὶ πολλὰ περιέχουσιν ἀρχαίας εἰκόνας πολλοῦ λόγου ἀξίας. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους, ὑψουμένου θαμνηδὸν ἐν εἰδει ἀμφιθεάτρου, καὶ τελευτᾷ εἰς κατάφυτον λόφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ φρούριον St. Elmo, ὅπερ κατέστησαν ὀνομαστὸν οἱ τελευταῖοι δύο τῆς Νεαπόλεως βασιλεῖς, διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν αὐτῷ φυλακισθέντων. Ἡ πλουσιωτέρα καὶ ἐμπορικωτέρα ὁδὸς τῆς πόλεως εἶναι ἡ Toledo, βρύθουσα κομψῶν ἐργαστηρίων καὶ πλήρης ζωῆς καὶ κινήσεως· ἡ ὠραιότερα ὅμως εἶναι ἡ ὁδὸς Chiaja ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν χωρίζει μόνον ὁ τερπνότατος περίπατος τῆς Villa Reale.

Τῶντι οὐδὲν ὠραιότερον τοῦ περιπάτου τούτου, τοῦ ὁποίου τὴν καλλονὴν ἐπαυξάνει ἡ μοναδικὴ αὐ-

(1) Lettres sur les écrits et le caractère de J. J. Rousseau Lettre VI.

(2) Ὁ Κ. Α. de Vigny ἠθέλησε νὰ ζωγραφίσῃ ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ τὴν ἀπομόνωσιν τῆς μεγαλοφυΐας.